

УДК 811.161.2'38:821.161.2-1

DOI <https://doi.org/10.24919/2663-6042.21.2024.8>

МИСЛЕОБРАЗИ МАЙДАНУ З АКТУАЛІЗОВАНОЮ ДРАМАТИЧНОЮ КОМПОНЕНТОЮ В ПОЕТИЧНИХ ДИСКУРСАХ АНТОНІНИ ЛИСТОПАД (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «СОЛОНІЙ ХРЕЩАТИК»)

Стецик М. С.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Стецик А. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджено лінгвостилістичні особливості вербалізації мислеобразів з увиразненою драматичною компонентою у збірці Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик». Постульовано, що поезія Майдану – порівняно нова дослідницька ніша, яка потребує різногранного неупередженого осмислення, теоретичних узагальнень та відповідної аксіологічної та націєцентричної призми. Зазначено, що Євромайдан повернув довіру до соціально заангажованої літератури, реанімував культ патріотичного слова, а майданівський художній формат став важливою віхою на шляху якісного оновлення поетичного слова. У збірці концептуальний образ Майдану постає як національно-ментальний і духовний феномен, проартикульовано головну рецептивну ознаку Майдану Гідності – наскрізний символізм та загальну драматично-трагедійну тональність її аксіологічність.

Різногранно відрефлексовано поетичну еволюцію лейтмотивного майданівського мислеобразу **Небесна Сотня**, акцентовано на його іманентній сакральності та імплікованому драматизмі. Простежено, як новітня конфесійно-мілітарна і вже прецедентна в колективній мовосвідомості одиниця інспірує урочисто-драматичний флер та відповідне образно-лексичне оточення. Зроблено узагальнення, що найбільш проникливий словник поетичних синонімів створила саме Антоніна Листопад (**Вічна Сторожа, Військо Небесне, Янголи Божі, Сотня Небесна, Білі Ангели, Сяйні Фенікси, Агнеці Біблійні**), серед частотних асоціатів – ангел та жертвовність, які в аналізованих текстах виступають здебільшого в класичній функції. Вербальний ряд сакральної лексики «жертва» маніфестований традиційною та вузьковживаною конфесійною лексикою (**офіра, кров, Мир, Агнеці Біблійні, Панагія**). Образ Небесної Сотні корелює з архетипом Роду (**Родовитості**) та його трансцендентно-трагедійним антиподом – **ненародженістю й ненародженими**. Зазначено, що сема 'ненародженість' у «Солоному Хрещатику» трагічна своєю нефігуральністю й живим драматизмом.

Окреслено перспективи студії над художніми текстами, інспірованими Революцією Гідності.

Ключові слова: інтерпретація, символ, мислеобраз, асоціат, сема, сакралізація, драматизм, контекст, мовомислення, етносвідомість, Майдан, Небесна Сотня.

Stetsyk M. S., Stetsyk A. V. Mental images of the Maidan with an actualized dramatic component in the poetic discourses of Antonina Lystopad (based on the collection "Salty Khreshchatyk"). The article examines the linguostylistic features of verbalizing mental images with a pronounced dramatic component in Antonina Lystopad's collection "Salty Khreshchatyk". It is postulated that the Maidan poetry is a relatively new research niche that requires a multifaceted unbiased comprehension, theoretical generalizations and an appropriate axiological and nation-centered prism. The authors note that the Euromaidan restored trust in socially engaged literature, revived patriotic word cult, and the Maidan literary format became an important milestone on the way to a qualitative renewal of the poetic word. The collection presents the conceptual image of the Maidan as a national, mental, and spiritual phenomenon, articulates the main receptive feature of the Maidan of Dignity – its cross-cutting symbolism, general dramatic and tragic tone, and axiological features.

*The article reflects on the poetic evolution of the leitmotiv of the Maidan mental image of **the Heavenly Hundred**, with an emphasis on its immanent sacredness and implicit dramatic nature. The authors trace how the newest confessional-military unit, which has already become a precedent in the collective language consciousness, inspires a solemnly dramatic flair and an appropriate figurative-lexical environment. It is generalized that the most insightful dictionary of poetic synonyms was created by Antonina Lystopad (**Eternal Guard, Heavenly Army, Angels of God, Heavenly Hundred, White Angels, Shining Phoenixes, Biblical Lambs**), with frequent associates such as angel and sacrifice, which appear mostly in the classical function in the analyzed texts. The verbal range of the sacred lexeme 'sacrifice' is manifested in traditional and narrowly used confessional vocabulary (**oblation, blood, Myrrh, Biblical Lambs, Panagia**). The image of the Heavenly Hundred correlates with the archetype of the **Genus (Genesis)** and its transcendental tragic antipode – **unbornness and the unborn**. It is noted that the seme of 'unbornness' in "Salty Khreshchatyk" is tragic in its non-figurative nature and vivid dramatic effect.*

The article outlines the prospects for research into literary texts inspired by the Revolution of Dignity.

Key words: interpretation, symbol, mental image, associate, seme, sacralization, dramatic nature, context, language thinking, ethnic consciousness, Maidan, Heavenly Hundred.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Євромайдан, що переріс у Революцію Гідності, війна на Донбасі, повномасштабне вторгнення і понад два роки героїчного спротиву – драматичні віхи нашої новітньої історії, які потребують омовлення й осмислення – справжнього, незаангажованого, «комуś на користь чи в угоду» (Ліна Костенко), а об'єктивної, правдивої інтерпретації. Направду вибухова творча енергія Майдану за порівняно короткий час – десятиліття – трансформувалася в блискучу публіцистику та різноформатні художні тексти (романи, повісті, новели, оповідання, поеми, антології), есеї, публіцистичні нариси, незабутні кадри фотоальбомів, проникливі духовні (євангелістські) розважання, нові синкретичні жанри – літописи, «живі голоси», унікальні майданівські хроніки та життєписи. Національний музей Революції Гідності успішно втілює проєкт у форматі тритомника, «стрикнижжя», що можна назвати документально-публіцистичним мартирологом Героїв Небесної Сотні. Усі нариси-життєписи створила Світлана Терейковська – педагог, волонтер Майдану, волонтер фронту, активна учасниця Революції Гідності, на руках якої помирили поранені майданівці. Глибинами душі жінка вловила нечутні голоси Небесної Сотні, всотала біль споминів родичів та друзів полеглих героїв і зуміла створити своєрідний літописний пантеон. «Отак нарис за нарисом, – зауважує І. Пошивайло, – щирим неложним словом воздвигає С. Терейковська цей величний пам'ятник» [12, 7]. С. Терейковська зазначає: «Майдан був немовби надзвичайно великою родиною – й водночас єдиним організмом, кожен елемент якого думав, діяв, творив, дихав суголосно з іншими» [16, 9]. Ця світла й драматична візія Майдану та його домінуючих мислеобразів проникливо оприявлена в збірці А. Листопад «Солоний Хрещатик», на якій зосереджено дослідницький фокус нашої наукової студії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поезія Майдану – особливий лінгвоментальний феномен, що потребує різногранного осмислення й узагальнення. Майданна лірика крізь призму широкого контексту революційної поезії ХХ–ХХІ століття науково відрефлексовується в таких основних наукових та науково-публіцистичних працях: дисертації Г. Горішної [6], одному з розділів монографії Я. Поліщука «Реактивність літератури» («Євромайдан як подія») [11], статтях О. Єременко, Г. Гаврильченко [8], Г. Білик [3], О. Калити [10]. М. Жулинський слушно констатує, що «мозаїчна картина» Революції Гідності як ментального та мистецького феномену лише розширюватиметься з роками, зрештою, «як і спроби духовних відморозків обрехати його, принизити». Вельми важливим є кожне поетичне – «гаряче» – свідчення, кожен момент персоніфікації жорстокої реальності Майдану [9]. Передне слово Лесі Воронюк «Майдан: український духовний проір» до двох видань антології «Небесна Сотня» – одна з перших версій осмислення збірною майданівського дискурсу як «монологу повсталого серця» та омовленої релігії нашої свободи [5]. Рецептивний та інтерпретаційний досвід студій над поетичними дискурсами Майдану (у лінгвопоетологічному

розрізі) оприлюднено в низці статей М. Стецик [13; 14; 15], та С. Баранської [1; 2]. Прикметно, що в дослідницькому фокусі згаданих авторів і збірка Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик».

Формулювання мети та завдань статті. **Мета** – дослідити мислеобрази Майдану з увиразненими драматичними компонентами у збірці Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик» на широкому тлі майданівської поезії та з урахуванням моментів текстової цілості й ідіостильової манери.

Виклад основного матеріалу дослідження. Антоніна Листопад (Антоніна Іванівна Нікітіна) – знакова постать сучасного українського літературного процесу. У її художньому доробку – до двох десятків поетичних збірок («Сльоза любистку», «Біла молитва братика», «Покрова», «Свячена вода», «Соловки», «Солоний Хрещатик», «Дух»), які вирізняються рефлексивною панорамністю, головню – актуалізацією проблем ментально-духовного плану з чутливими для української етносвідомості темами й мотивами. Це – національна пам'ять, самосвідомість й тожсамість (ідентичність), духовні пошуки й пріоритети, рівно ж болючі рефлексії над національними трагедіями й катастрофами (Голодомори, репресії, Соловки, вигнання з рідної землі) та драматичними подіями великих національних сподівань і великого Катарсису (визвольні змаги, лицарський чин, Майдани, війна на Сході, велике вторгнення). Для новітньої української дійсності ментальним рубіконом став Майдан. Збірка Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик» побачила світ, як зазначено в передмові, «прямо з-під гарячого пера», на сороковини загибелі Небесної Сотні і постала «*Живим Пульсуючим Євромайданом*» (2). Ліричні герої проникливих поезій Антоніни Листопад – звичайні люди, прості (і героїчні в кожному своєму пориві!) українці, що взяли на себе тягар Революції і влилися в скажений ритм боротьби мільйонів. За кожним – і патетично-пафосним, і зболено-трагедійним, і розпачливо-відчайним – рядком зримо й рельєфно постає процес народження нової України.

На думку о. В. Рудейка, віцеректора УКУ, український Майдан актуалізував ідею Гідності, засвідчив справжнє християнське обличчя людини та принципіву й послідовну нетолерантність до будь-якої брехні [Див. про це: 7]. Важливо, що тезу про християнську рецепцію Майдану та відповідну реакцію на нього проартикульовано в новій редакції поважного культурологічно-символознавчого видання – «Енциклопедичному словнику символів культури України» (ЕССКУ, 469–475). Багатох людей, зауважує М. Стецик, «на Майдан вивело відчуття та усвідомлення в собі не тільки біологічного чи навіть соціального первня, а якогось Вищого, трансцендентного. І те вище – Бог, божественна сила, Дух Святий – <...> стало поштовхом до реінкарнації національного» [15, 135]. У поезії Антоніни Листопад цей мотив наскрізний: *Тарасе, бачиш?! Подивися, Гонто! / На боротьбу благословляє Бог. / Пісні і ... кров. / І молодість – на конто! / Повстанські гасла! Гімни. І любов! (19); Послухай, як реве Повстанська Хвиля. / Велика повинь. І луна Свобод / Нас укріпляє Усевишня Сила. / І Дух дає нам Милостивий*

Бог. // Поглянь, які прекрасні мужні лиця! / Яке піднесення внизу й вгори! / Из нами – **Бог, брати мої** / Українці! / Из нами – **Бог, сестриці й матері!** (55).

Саме київський соборний Майдан (таким його апіорі бачить мисткиня) у подіях трагічної зими 2013–2014 років виявився тим місцем (конкретним та ідеальним), де доведений до відчаю народ намагався повернути цинічно розтоптану владою справедливість та відновити крихку демократичну рівновагу. У цьому сенсі закривавлений Майдан отримує своєрідний статус – ідеального топосу неповернення до минулого: *Ти бачиш, що зробили геро-страти. / Гераклот стань! В годину цю святу. / Ми мусим ворога в цей раз здолати. / Поквапся швидше до свого гурту! // Бо найстрашніша – наша непри-сутність. / Вдягаймо добру зброю й кунтуші* (11).

Майдан у збірці А. Листопад (рівно ж у збірному майданівському дискурсі) асоціюється передовсім з гідністю, стійкістю, лицарством, мужністю, рішучістю, а також трагедійним й цілком усвідомленим жертвопринесенням. Власне сам мислеобраз **Майдан** концептуалізує неймовірну радість перемоги та невимовну тугу за убієнними (у знаковій символемі в багатьох контекстах актуалізовано зазначені семантико-асоціативні прирощення) [Див. про це: 15, 135–136]: *Іде Уселенський Молебень. / А лютий стрічає весну / ... Вони помирили за тебе. / Щоб Світ тобі весь усміхнувся! // Пульсує остання хвилина. / Оглянувсь здивовано Час. / Померли вони за Україну! / Вони помирили за нас ...* (74). Майдан, на думку О. Калити, головню асоціюється зі **свободою**, яка впродовж століть була сенсом та «імперативом національного буття» і єдиною формою національного порятунку [10, 38]: *Історія корені множить. / Історик тримає свічу. / Вони помирили... / ... За кожного! / Щоб кожен смак Волі відчув! (74); Горить негаснуча свіча / ... Їх все одно несе до Роду. / Вони поставили Печать / Життями власними в Свободу! (7); Є діяння малі. І великі! / Тільки вчасно до себе поклич! / Хто сказав, що Свобода безлика?! / У Свободи – мільйони облич... // Хто сказав, що Свобода незвична?! / Довго ждати. Короткі краї. / У Свободи – Свята Героїчність. / У Свободи – Герої свої!» (76–77).*

В Антоніні Листопад у живій поетичній візії Майдану (як його схвилюваної Самовидиці) є декілька унікальних рецептивних й відповідно образно експлікованих штрихів. Це – актуалізація трансцендентної семи ‘велич’ (радше – великість), вербалізованої в образі мамута (мисткиня послідовно вживає саме архаїчну форму лексеми), що набуває в контексті поезії сакральних конотацій: *Майдане! / Мамуте Непереможний! / Тебе нікому не перемогти. / Хіба спалити Неспалимість можна?! / Хіба втопить нетонучі мости?! Майдане! / Мамуте Повсталий! / Серед нітьми. Серед зневаг. / Серед знемог... / Не віддамо Україну на поталу! / Повстали ми. / І не-ре-мо-же-мо!* (63). Знакова лексема інтенсифікується художньо релевантними атрибутами – **Повсталий, Величний**, тавтологічними зворотами **спалити Неспалимість, втопить нетонучі мости**, численними ампліфікаціями, загальною наративною наснаженістю.

Поезія народилася на світанку, після пекельної ночі 19 лютого («**ти вистояв в тяжку лютневу ніч**»), коли фізичний простір Майдану після кривавої масакри в Маріїнському парку стиснувся до критичної межі, горів Будинок профспілок і кулі долітали до сцени, біля якої тулилася горсточка змордованих, але нескорених, готових до всього відчайдухів. У цих піднесених рядках, що позірно дисонують із критично драматичною ситуацією, омовлено той неймовірний стан протестувальників, коли Ідея і Чин вищі за фізичний вимір буття, а віра й молитва «**гори ворущать**» (І. Франко): *Майдане! / Мамуте, мій Князю! / Співав. Молився... / Відчайдушно бивсь! / Хіба спинити можна Недосяжність?! / Хіба в провалля скинути горби?...* (62)

У збірці крізнять мотив духовної моці як унікальної зброї, що може протистояти найбільшому злу й насиллю. Протестний Майдан акумулював неймовірну внутрішню потугу кожного: *І кожен з нас – боєць! / І болем в серці. / І кожен мусить вийти на рубіж / <...> Цей бій – за все. Минуле. Й за Майбутнє! / У кожного – граната. У душі* (11); *Мужности – в достатку. / Білий, як Світанок, сніг... / Чим ти будеш бити, Батьку? / Буду бити... серцем. / Навідліг! / <...> Теміль. Небо. Україна! / Тільки свічка – із долонь. / – Чим ти будеш бити, Сину?! / Буду бити... Світлом. / Як вогонь* (40). Якщо говорити богословськими категоріями, тут актуалізовано засадничі біблійні прототексти, у яких ідеться про істинну зброю Людини, спрямовану проти сил темряви. Знаємо, що саме тема світла пронизує все біблійне одкровення. «Розділення світла від темряви було першою дією Творця (Бт 1.3н). У кінці історії світлом нового створення (Од 21.5) буде Сам Бог (Од 21.23). Від світла фізичного, котре тут на землі з’являється на зміну темряви ночі, люди перейдуть до світла, яке ніколи не зникає і яке не має кінця (1Йо 1.5). Історію, що розвивається між цими подіями, читач сприймає як конфлікт між світлом і темрявою, і аналогічно – між життям і смертю» (Див. про це: СББ, 709). У контексті поезії Майдану, головню досліджуваної збірки Антоніні Листопад, ці смислові аспекти наскрізні й актуалізовані, – що правда, не в абстрактному, а в живому драматичному ричищі.

Увиразнення сакральної семи ‘все-’ й усюдиприсутності та духовної всеосяжності Майдану, яку інтуїтивно експлікувала мисткиня, простежуємо і в євангельських розважаннях о. М. Димида, виголошених 12 січня 2014 року: «Молімося, щоб жили ми Майданом, але щоб то був **Майдан нашого серця** (підкр. наше – М.С., А.С.), якого ніхто ніколи не знівечить, бо він завжди буде сячем Добра» [7, 131]. І далі (розважання від 16 січня 2014 року): «Те, що вивело людей на Майдан, складно назвати по-іншому, ніж як покликом серця, а отже – дією Святого Духа. Хто відчув серцем – не зміг не бути!» [7, 170]: *Морозні голоси... / Зове година раняня. / Дружина – вдома, син... / А серце – на Майдані! // ... Сумління і клинки. / Скінчилося чекання. / Удома – дім, батьки... / А Правда – на Майдані! // Наповнені ковші! / А груди – як шоломи. / Не втримаєшся вдома. / Коли Майдан – в душі* (39).

Майдан Гідності – потужний етноментальний символ, що контамінував «нашарування розмаїтих символів, які витворили емотивну, драматично-трагедійну й водночас світлу та обнадійливу картину повсталого української нації» [15, 136]. Її лейтмотивним знаком є **Небесна Сотня**. Небесна Сотня, народжена й канонізована Майданом, змодельовала, на думку М. Жулинського, цілком іншу картину українського світу, блискавично трансформувались у вічний образ [9, 3–24]. Чин Небесної Сотні, зазначає М. Стецик, – «безпрецедентний феномен усвідомленої жертвовності, самозречення, любові до ближнього й до своєї Вітчизни», у лінгвоментальному вимірі – символічно-сакральна вербальна формула, що блискавично поширилася й стала прийнятною в загальнонаціональному масштабі [13, 92]: *Плаче Вкраїна. / Плачуть Вкраїні. / В путь проводжають Сотню Небесну / Багатолуння... Їм – навздогінці. Тризуб – на Небі. Тризуб воскреснув!* (4)

Поетія А. Листопад «Над Майданом» створена 20 лютого 2014 року, загиблі ще не означені вже прецедентною для української мовосвідомості образною формулою, але коло її асоціатів окреслено точно й проникливо: *Скривавилась свята вода. / На світлий ранок – смертна рана. / Вони... покинули Майдан. / Вже їхні душі – над Майданом. // Горить Негаснуча Свіча. / ...Їх все одно несе до Роду. / Вони поставили Печать / Життями власними. / В Свободу! // Віки, як відліки годин... / Вони для нас – як первоцвіти. / Їм все одно цвітуть Сади. / Їм все єдино Сонце світить* (7–8). Прикметно, що функцією експресивним виконує художньо маловиразна частина мови займенник (**вони, їх, їм**). Не менш зворушливими є і ремарки-епіграфи (голоси майданівців, скупі – майже в душі Стефаніка – авторські обсервації подій), що своєю реалістичністю посилюють трагізм ситуації – справжній до жаских деталей, і фігуральний, поетичний: «*Я помираю...*» – написала в Твіттері молоденька волонтерка-медик Олеся Жуковська. [...] «*Так жити хочеться*», – були останні слова одного з них. *Жити хотілося всім...*» (7). Збірне «**вони**» вже потенційно є новітнім, драматично акцентованим символом української мовосвідомості, формально – тимчасовим поетичним заміном дуже вагомого в системі ціннісних національних координат словообразу. За декілька днів А. Листопад створить свій напевно шедевральний «Реквієм по Небесній Сотні», мотто до якого стане (цілком очікувано!) фрагмент лемківської пісні-плачу «Плине кача»: *Сиві печалі. Темна скорботність. / Хмари – на серці. / Хмари – на сонці! / Сотнику! Сотнику, де твоя Сотня?! / Сотнику! Сотнику, де твої хлопці?... // А мої хлопці – квіти в дібровці. / А мої хлопці... Свічка – у Храмі. / А мої хлопці – куля в голові! / А мої хлопці – між Небесами* (4).

Цілоком органічно з ментальних праглиць зринає образ **Роду**. «**Рід** – у дохристиянських віруваннях – бог життя, долі, таланту, суду-присуду; зачинатель усього живого. Род – творець Всесвіту, вдихає життя в людей, бог неба і дощу, пов'язаний із земною водою» (ЗУЕ, 500): *Горить Негаснуча*

Свіча. / Їх все одно несе до Роду. / Вони поставили Печать / Життями власними / В Свободу (7). Рід – унікальна історична спільність людей зі своєю генетичною історією і духовним зв'язком, образно кажучи, витканий і вимережений із матеріалу найвищого духовного гатунку – із любові: *Сумують ліси й полонини. / Куди ти подівся, куди?! / Сумують сади й серпантини... / Сумують родини й Роду...* (38). Рід, родина – архетипні знаки незнищенності українського народу, безперервності життя, наступності поколінь, міцності сім'ї, щирості почуттів, передачі духовних скарбів, символ майбуття. Людина смертна, але її родина, рід – безсмертні (ЕССКУ, 683). У символемі актуалізовано сему 'безсмертя', що крізнить у багатьох майданівських поетичних дискурсах; у контексті «Солоного Хрещатика» образ Роду посилює архетипну семантику, головню в традиційних та оціночних художніх варіантах **Родовитість, Рідність: Вродився... / І в першу вже мить / Відчуй Родовитість. Магічно! / Любіть Україну! Не просто любіть... / Жадайте у пристрасті вічно // Мудрішаєш... / В сонмі століть. / Примнож Родового Таланту! (79); *У Просторі – поле зелене. / Ялини, мов сестри в гаю. / ...Вони помирали на мене. / Щоб Рідність відчула свою!* (74)**

Як продовження авторських рефлексій над феноменальністю **Роду** зринає його трансцендентний і трагедійний антипод – **ненародженість й ненароджені (ненародженні)**. Тут лише зовнішня паралель до крилатого Шевченкового вислову з «Послання...», позаяк у поета актуалізується генералізована сема 'спрямованість у майбутнє'. Ненародженість у контексті майданних дискурсів трагічна якраз своєю нефігуральністю: більшість загиблих на Майдані були такими юними, що не встигли продовжити свій Рід або ж потенційно ще могли його збільшити. Обірваний рід – найбільша трагедія родини, народу, зрештою – всього людства: *Поклали свої весни. / Невроджених дітей... / Небесні перевесла... / Ой житечко густе!* (70); *Плаче Лебідка. Плачуть їх дітки. / Ще й ненароджені... / Плачуть за Татом. / Рідна Земелька плаче, мій Світку! / Плачуть веснянки, наче дівчата* (5).

«Реквієм» Антоніни Листопад – один з найбільш проникливих майданівських текстів, що став живим емоційним відгуком (вибухом) на жертвопринесення людей в ім'я Свободи та Гідності. Справжньої Свободи – тієї, про яку сказав невтомний борець за неї Нельсон Манделла: «Правда полягає в тому, ми просто здобули свободу бути вільними, право не бути пригнобленими... Адже бути вільними – це не просто скинути кайдани, а жити так, щоб поважати та збільшувати свободу інших. Справжнє випробування нашої відданості свободі лише починається» [12, 6]. З іншого боку, це не абстрактний плач, а щонайреальніше збірне голосіння (з праглиць українського надсвідомого) за убійними. Тональність – на межі зриву. Це підтверджує увесь спектр образно-символічних одиниць і стилістичних фігур. Увесь текст настроєво розгортається по висхідній. Ударна друга строфа, що акумулює увесь трагізм ситуації, повторюється. Епітети «сиві печалі», «темна скорботність», метафори «хмари

на серці», «сочиться пам'ять» визначають драматичний реєстр, актуалізуючи загальну мінорно-драматичну тональність. Конкретне й водночас риторичне питання до сотника слугує своєрідною прелюдією до подальшого амплікаційного нарративу. У текстовій канві з'являється образ пісні-плачу. Далі в синкретичному масиві зливаються фольклорні інтонації та акцентовано книжні – **Вселенські Горні Хорали, Віщі Дзвони**, переплітаються два органічні ментальні первні: народний і християнський. **Білі Лебеді, Лебідка, веснянки, Земелька, зозуля** – це візуалізовані ентоментальні знаки колективного українського мовомислення. **Храм, Небо, Янголи Божі, Військо Небесне, Вічна сторожа** – зі сфери сакрального: *Гарні, як Сонце, Лебеді Білі. / Не затихають Віщі Дзвони. / Сотнику! Сотнику, де вони сіли? / Теплий струмочок – / Кривця червона...* (5)

Емотивність посилюють різнопланові повтори, фігури замовчування, інверсовані звороти, парцеляції, спонтанні (скоріш за все) фоносемантичні зближення ударних словосполук: *що там по щоках; жар! Не журися; весни – як весла. Графічно виділено концептуальні слова: куля, червона, дуже, се так, не народжені, свіжі, жар, подарували.* Фольклоризовані синтагми *кривця червона, вітер червлений, свіжі слідочки, рідна Земелька, мій Світку!* виконують роль «вольтових дуг» (Ліна Костенко) емотивної інтенсифікації. Сила поезії – у гармонії всіх дискурсивних, нарративних, інтонаційних стратегій, відкритих адресатних інтенцій та вражальної візуалізації, аж до ефекту зупиненого кадру.

Прощання з Небесною Сотнею як трагедійно-кульмінаційний акт Майдану відрефлексоване в сотнях художніх і публіцистичних текстів. Більшість із них створювалися з певної часової дистанції (кількамісячної, навіть кількарічної). До слова, французький психолог Моріс Гальбвакс переконаний, що «історія починається лише тоді, коли закінчується традиція та тьмяніє соціальна пам'ять», тобто має пройти щонайменше пів століття після події. Подія мусить, так би мовити, «вичахнути», тоді на неї можна вже дивитися очима дослідника, а не очевидця [12, 7]. «Реквієм» А. Листопад постав кривою «натурою перед очима», з відстані живої сльози на пропахлому димамі й кров'ю Майдані, тому емоційно-вибухова сила позавимірна, містично-трансцендентна, приголомшлива: *Що та зозуля та й накувала?.. / Вітер червлений... Біла сорочка. / Сотнику! Сотнику, як вони впали?! Сотнику, Сотнику, – с в і ж і слідочки... (5); Що там по щоках... котиться?.. / Сотнику, Сотнику, – ж а р ! Не журися: / Вже твоя Сотня – дуже високо. / Сотнику, Сотнику, тільки молися (6).*

У наскрізному доміантному словообразі збірного майданівського дискурсу актуалізовано семантичні компоненти 'усвідомлена жертвність', 'оберіг', 'реалізація націзахисної місії', 'лицарство', 'рішучість' [13, 93]. І все ж найбільш проникливий словник поетичних синонімів створила А. Листопад: *Сотня Білих Лебедів... / Над ставами. Над вербами. / Що літати буде в і ч н о... / В лютому*

і в січні. // Сотня Сяйних Феніксів. / В серці – нескінченністю! / Стала Варта Опівнічна. / В листопаді. В січні. // Сотня Агнеців Біблійних! / Всіх Офірою зітріє. / В лютому і в січні. / Світло їхнє – вдень і ніччю... // Сотня Білих-Білих Лебедів! / Знову плаває під вербами... (64–65)

Сакральний номен **жертва** наскрізний у більшості поезій Майдану. Майже в кожній поезії досліджуваної збірки А. Листопад акцентовано мотив жертвності й відкупної жертви, що часто омовлюється як містичне й позавимірне таїнство: *А найдужче палають серця. / Найясніша Духовна Стихія! / Кожна крапля крові, наче цвях, / Що забитий в труну тиранії» (32); Ми завжди були неготові... / І не сперечайся: мовчи! / Душа не вміщалася в Слові. / І мусила вийти на Чин» (67); «Повсюди – лише лабіринти. / Не видно ні лір, ні лиця. / Душа стартувала на спринти. / На фініш принесла Серця» (67). Концепт «жертва» імплікується в дескриптивах *душа мусила вийти на Чин, душа на фініш принесла серця.**

Вербальний ряд асоціатив сакральної лексики «жертва» багатий і маніфестований традиційною та вузьковживаною конфесійною лексикою (асоціат розглядаємо як слово-реакцію на слово-стимул, що здебільшого обертається в орбіті його семантичної структури й виявляється шляхом асоціативного експерименту. Це **Офіра, кров, жертва, дорогоцінне Миро, Агнеці Біблійні, Панагія**: *Стаю на коліна. Заплющую очі. / І чую Пророчі Слова. / Та жертва п о т р і б н а. / Хоч жертви не хочеш! / У с е на Початкові зваж! (75); Переплавлена із Любови! / Переповнена Еліксиром. / Кожна к р а п л я тієї крові – / Дорогоцінне миро // Мов казання, – казати знову. / І будити щодня Сумління! / Кожна крапля тієї крові – / То Офіра Жива. Безцінна (72).* «Миро святе – символ печаті дару Духа Святого, спасіння, благодаті Господа, каяття. Миро символізує сльози, каяття, що проливаються за наші рани й образи, які для Всемогутнього такі ж приємні, як сльози світового дерева» (ЕССКУ, 502).

Вірш «Панагія» – авторська рефлексія над величним Чином жертви: *«Навколо – повно слуху. / Аж онімів Дніпро! / Поклали стільки Духу! / Омилі Духом кров. // Поклали стільки зору... / Поклали всю ЛЮБОВ! / Аж закипіло море. / Як виплатимо борг?! // Поклали свої весни. / Н е в р о д ж е - н и х дітей... / Небесні перевесла... / Ой житечко густе! // Те скосиш, що посіяв. / Не кинь у душу гріх! / Їх серце – Панагія. / На грудях. На твоїх!» (70–71).* «Панагія – архиерейська нагрудна ікона із зображенням Божої Матері, відзнака архиерейського чину» (СЦ-ОТ, 91), емблема всецілої відданості Пастиря пастві, у контексті збірки А. Листопад – офіри в ім'я Свободи та Гідності. У передмові до книжки «Каміння Майдану» Данило Яневський філософськи узагальнює: «Приклад Христа вчить кожного, що повноцінне, плідне Життя не можливе без Жертви. Вчить, що твоє єдине, неповторне, унікальне життя не можливе без твоєї унікальної, єдиної, неповторної жертви. Вищим її проявом є віддати те твоє унікальне, єдине, неповторне...» [17, 5].

Висновки та перспективи дослідження.

Поетика Майдану – відносно нова дослідницька ніша – потребує не лише різногранного осмислення, наукових узагальнень, а й відповідної ментально-аксіологічної та націєцентричної призми. Євромайдан реанімував культ патріотичного слова, найбільш знакові тексти миттєво поширювалися в загальнонаціональному вимірі, протестний художній формат актуалізував знакові персоніфікації жорстокої і трагедійно-величної реальності Революції Гідності, що вербалізувався в мислеобразах з актуалізованою драматичною компонентою (іманентною чи контекстуальною). Збірка Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик» постає як схвильована хроніка відчуттів, особистий досвід рецепції та еволюції Майдану – від перших романтичних настроїв і душевного піднесення до трагедійної його кульмінації, коли «сочиться Пам'ять згустком у рані». «Солоний Хрещатик» – емотивний, поетично досконалий, ментально, культурологічно та аксіологічно вивіреним відгук на жертвопринесення людей

в ім'я Свободи та Гідності. Поетичні наративи – не абстрактні й дещо відсторонені рефлексії й трени, а щонайреальніший збірний плач за Небесною Сотнею, рівно ж ословлення високої тональності патріотичного почуття, що перебуває в орбіті драматичного, навіть трагедійного. Це підтверджує увесь спектр образно-символічних та етноментальних знаків, тропейні ряди, стилістичні фігури, ідіостилові прийоми, експресивний синтаксис.

У перспективі маємо на меті дослідити поетичний іменник збірки Антоніни Листопад «Солоний Хрещатик», зокрема тих Героїв Небесної Сотні, що вже набули в мовосвідомості суспільства ознак прецедентності й сакральності, вписані на скрижаль української культури й стали органічною частиною її хронотопу. Ідеться про реквіємний тетраптих «Небесним синам», присвячений Сергієві Нігояну, Юрію Вербицькому, Михайлу Вербицькому та Романові Сенику, у якому кожен текст створено в неповторній манері авторського мовомислення та ословлення духовних переживань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранська С. Небесна Сотня як символічно-сакральна формула майданної поезії. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. Дрогобич, 2018. № 6 (161) червень. С. 150–153.
2. Баранська С. «Майданами мати ходить, слід шукає від журавлів» (знакові словообрази в контексті збірного поетичного дискурсу Майдану). *Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики* : зб. наукових праць студентів-філологів. Умань : Візаві, 2019. Вип. 18. С. 5–12.
3. Білик Г. Особливості зображення Революції Гідності в українській літературі 2013–2015 років. *Рідний край*. 2015. № 2. С. 118–124.
4. Бондаренко С. Майдани і магнати : поеми-кліпи. Київ : Український пріоритет, 2014. 128 с.
5. Воронюк Л. Майдан : український духовний прорив. *Небесна Сотня : антологія майданівських віршів*. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. С. 5–7.
6. Горішна Г. М. Поезія Майдану у дискурсі української революційної поезії ХХ–ХХІ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 13.01.01. Тернопіль, 2018. 20 с.
7. Димид К., Димид М. Каміння Майдану. Львів : Свічадо, 2014. 277 с.
8. Єременко О., Гаврильченко Г. Бунтівна муза поезії Євромайдану. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Філологічні науки*. 2016. № 1. С. 100–103.
9. Жулинський М. Коло з трикутника, або Триптих про триптих. *Бондаренко С. Майдани і магнати : поеми-кліпи*. Київ : Український пріоритет, 2014. С. 3–24.
10. Калита О. Засоби поляризації міфологізованих образів у «Віршах з Майдану» Дмитра Павличка. *Дивослово*. 2017. № 2. С. 38–41.
11. Поліщук Я. Євромайдан як подія. *Ярослав Поліщук. Реактивність літератури*. Київ : Академвидав, 2016. С. 23–37.
12. Пошивайло І. Зазорили вічністю. Вступне слово. *Терейковська С. Небесна сотня. Життєписи. Книга 1*. Київ : Національний музей Революції Гідності, 2018. С. 6–9.
13. Стецик М. «Хресна дорога. П'ятнадцята станція» (поезія Майдану у сакральному вимірі). *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наукових праць. Чернівці : Видавничий Дім «Родовід», 2016. Вип. 772 : Романо-слов'янський дискурс. С. 91–98.
14. Стецик М. «Серце кожне карбує імення» (поетичний іменник героїв Майдану). *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наукових праць. Дрогобич : Посвіт, 2015. С. 246–262.
15. Стецик М., Баранська С. «Уся Україна – суцільний Майдан» (знаковий топонімікон поезії Майдану). *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство)* : зб. наукових праць. Дрогобич, 2019. № 11. С. 133–140.
16. Терейковська С. Небесна сотня. Життєписи. Книга 1. Київ : Національний музей Революції Гідності, 2018. 432 с.
17. Яневський Д. Передмова до книги «Каміння Майдану». *Димид К., Димид М. Каміння Майдану*. Львів : Свічадо, 2014. С. 5–6.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

- ЕССКУ** – Енциклопедичний словник символів культури України / заг. ред.: В. П. Коцур та ін. Вид. 5-ге, допов. й випр. Корсунь-Шевченківський : Вид. В. М. Гавриленко, 2015. 911 с.
- ЗУЕ** – Жайворонок В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
- СББ** – Словник біблійного богослов'я / за ред. Ксав'є Леон-Дюфура, Жана Люпласі, Августина Жоржа, П'єра Грено, Жана Гійє, Марка-Франсуа Лакана / пер. з фран. Вл. Софрона Мудрого, ЧСВВ. Вид. 3. Жовква : Місіонер, 2014. 992 с.
- СЦ-ОТ** – Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. Львів : Свічадо, 2001. 160 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Листопад А. Солоний Хрещатик. Небесна Сотня. Київ : Світ Успіху, 2014. 84 с.

REFERENCES

1. Baranska, S. (2018). Nebesna Sotnia yak symbolichno-sakralna formula maidannoi poezii [The Heavenly Hundred as symbol-sacred formula of Maidan poetry]. *Molod i rynek: shchomisiachnyi naukovy-pedahohichnyi zhurnal*. Drohobych, 6 (161), 150–153 [in Ukrainian].
2. Baranska, S. (2019). “Maidanamy maty khodyt, slid shukaie vid zhuravliv” (znakovi slovoobrazy v konteksti zbirnoho poetychnoho dyskursu Maidanu) [“A mother walks the Maidan, looking for a trail from the cranes”] (iconic word-image in the context of the collective poetic discourse of the Maidan)]. *Aktualni problemy linhvistyky i linhvodydaktyky: zb. naukovykh prats studentiv-filolohiv*. Uman: Vizavi, 18, 5–12 [in Ukrainian].
3. Bilyk, H. (2015). Osoblyvosti zobrazhennia Revoliutsii Hidnosti v ukrainskii literaturi 2013–2015 rokiv [Specificity of presenting the Revolution of Dignity in Ukrainian literature of 2013–2015]. *Ridnyi krai*, 2, 118–124 [in Ukrainian].
4. Bondarenko, S. (2014). Maidany i mahnaty [Maidans and magnates]: poemy-klipy. Kyiv: Ukrainskyi priorytet [in Ukrainian].
5. Voroniuk, L. (2014). Maidan: ukrainskyi dukhovnyi proryv [Maidan: a Ukrainian spiritual breakthrough]. *Nebesna Sotnia: antolohiia maidanivskykh virshiv*. Chernivtsi: Vydavnychiy dim “Bukrek”, 5–7 [in Ukrainian].
6. Horishna, H. M. (2018). Poeziia Maidanu u dyskursi ukrainskoi revoliutsiinoi poezii XX–XXI stolittia [Maidan poetry in the discourse of Ukrainian revolutionary poetry of the 20th – 21st centuries]. (Avtoreferat kandydata filolohichnykh nauk). Ternopil [in Ukrainian].
7. Dymyd, K., Dymyd, M. (2014). Kaminnia Maidanu [Stones of the Maidan]. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
8. Ieremenko, O., Havrylchenko, H. (2016). Buntivna muza poezii Yevromaidanu [Insurgent muse of Euromaidan poetry]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Seriia: Filolohichni nauky*, 1, 100–103 [in Ukrainian].
9. Zhulynskyi, M. (2014). Kolo z trykutnyka, abo Tryptykh pro tryptykh [Circle of triangle, or Triptych about triptych]. *Bondarenko, S. Maidany i mahnaty: poemy-klipy*. Kyiv: Ukrainskyi priorytet, 3–24 [in Ukrainian].
10. Kalyta, O. (2017). Zasoby poliarizatsii mifolohizovanykh obraziv u “Virshakh z Maidanu” Dmytra Pavlychka [Means of polarising mythologised images in Dmytro Pavlychko’s “Poems from the Maidan”]. *Dyvoslovo*, 2, 38–41 [in Ukrainian].
11. Polishchuk, Ya. (2016). Yevromaidan yak podiia [Euromaidan as an event]. *Yaroslav Polishchuk. Reaktyvnyist literatury*. Kyiv: Akademvydav, 23–37 [in Ukrainian].
12. Poshyvailo, I. (2018). Zazorily vichnistiu. Vstupne slovo [Have been sparkling in eternity. Introduction]. *Tereikovska, S. Nebesna sotnia. Zhyttiepysy. Knyha 1*. Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti, 6–9 [in Ukrainian].
13. Stetsyk, M. (2016). “Khresna doroha. Piatnadsiatna statsiia” (poeziia Maidanu u sakralnomu vymiri) [“The Way of the Cross. The fifteenth station” (Maidan poetry in the sacred dimension)]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zb. naukovykh prats*. Chernivtsi: Vydavnychiy Dim “Rodovid”, 772, 91–98 [in Ukrainian].
14. Stetsyk, M. (2015). “Sertse kozhne karbuie imennia” (poetychnyi imennyk heroiv Maidanu) [“The heart of every coin inscribed” (noun poetic Heroes of the Square)]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri: zb. naukovykh prats*. Drohobych: Posvit, 246–262 [in Ukrainian].
15. Stetsyk, M. S., Baranska, S. V. (2019). “Usia Ukraina – sutsilnyi Maidan” (znakovy toponimikon poezii Maidanu) [All Ukraine is an entire Maidan (significant toponymicon of Maidan poetry)]. *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia “Filolohichni nauky” (movoznavstvo): zb. naukovykh prats*. Drohobych, 11, 133–140 [in Ukrainian].
16. Tereikovska, S. (2018). Nebesna sotnia. Zhyttiepysy. Knyha 1 [The Heavenly Hundred. Life stories. Book 1]. Kyiv: Natsionalnyi muzei Revoliutsii Hidnosti [in Ukrainian].
17. Ianevskyi, D. (2014). Peredmova do knyhy “Kaminnia Maidanu” [Foreword to the book “Stones of the Maidan”]. *Dymyd, K., Dymyd, M. Kaminnia Maidanu*. Lviv: Svichado, 5–6 [in Ukrainian].

DICTIONARIES

- ЕССКУ** – Entsyklopedychnyi slovnyk symboliv kultury Ukrainy (2015) [Encyclopaedic dictionary of cultural symbols of Ukraine] / zah. red.: V. P. Kotsur ta in. Vyd. 5-te, dopov. y vypr. Korsun-Shevchenkivskyi: Vyd. V. M. Havrylenko [in Ukrainian].
- ЗУЕ** – Zhaivoronok, V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury [Signs of Ukrainian ethnoculture]: slovnyk-dovidnyk. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
- СББ** – Slovnyk bibliinoho bohoslovia (2014) [Dictionary of Biblical Theology] / za red. Ksavie Leon-Diufura, Zhana Liuplasi, Avhustyna Zhorzha, Piera Hreno, Zhana Hiiie, Marka-Fransua Lakana / per. z fran. Vl. Sofrona Mudroho. Zhovkva: Misioner [in Ukrainian].
- ЦІ-ОТ** – Puriaieva, N. (2001). Slovnyk tserkovno-obriadovoi terminolohii [Dictionary of Church and Ritual Terminology]. Lviv: Svichado [in Ukrainian].

SOURCES OF ILLUSTRATIVE MATERIAL

- Lystopad, A. (2014). Solonyi Khreshchatyk. Nebesna Sotnia [Salty Khreshchatyk. The Heavenly Hundred]. Kyiv: Svit Uspikhu [in Ukrainian].